

УДК 37.011.3-051:005.336.2]: 378.147-026.12-024.63

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.3>

Ірина ТОМАШЕВСЬКА

кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-6853-387X

Бібліографічний опис статті: Томашевська, І. (2023). Моделювання процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців педагогічної освіти засобами інтерактивних технологій. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 3, 17–22, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.3>

**МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Підготовка сучасного фахівця педагогічної освіти передбачає формування особистості готової успішно виконувати професійні завдання у сучасних соціально-економічних умовах та здатної до ефективної міжкультурної комунікації.

На основі вивчення низки міжнародних нормативних актів ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи та нормативно-правової бази України доведено важливість міжкультурної компетентності для майбутнього педагога та необхідність активного пошуку шляхів налагодження міжкультурної взаємодії в полікультурному середовищі освітнє середовище

У цьому аспекті міжкультурна компетентність стає рушійною силою розвитку особистості майбутнього педагога, здатного протистояти негативним глобальним викликам, готовому до ефективної міжкультурної взаємодії з колегами в освітньому просторі.

Зроблений акцент на важливе соціокультурне значення міжкультурної компетентності в сучасному суспільстві. Проаналізовано етимологічну близькість термінів “компетенція” і “компетентність”, враховуючи сучасні вітчизняні та зарубіжні наукові дослідження.

У статті висвітлено питання використання інтерактивних технологій, як актуальних засобів формування та розвитку міжкультурної компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти. Вказано на полікультурну освіту, яка у сучасному світі є важливим елементом системи вищої освіти, зазначивши, що вона є необхідною для майбутніх педагогів.

Висвітлено питання професійної компетентності педагога з точки зору акмеології. Акцентовано увагу на певній сукупності знань, навичок і умінь, загальних для всіх комунікантів, для повноцінного культурного взаєморозуміння партнерів по спілкуванню з представниками інших культур в реальному поліміжкультурної комунікації

У статті запропоновано структуру моделі формування міжкультурної компетентності із використання інтерактивних технологій, що набуває особливої актуальності та є відображенням об’єктивних запитів суспільства щодо якісної підготовки майбутніх педагогів.

Ключові слова: міжкультурна компетентність, інтерактивні технології, модуль, майбутні фахівці педагогічної освіти, міжкультурне спілкування.

Ірина ТОМАСHEVS’КА

Candidate of Pedagogic Sciences, Professor, Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-6853-387X

To cite this article: Tomashevs’ka, I. (2023). Modeliuvannia protsesu formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv pedahohichnoi osvity zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii [Modeling the process of formation of intercultural competence of the future specialist of pedagogical education by means of interactive technologies]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 3, 17–22, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.3>

MODELING THE PROCESS OF FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE SPECIALIST OF PEDAGOGICAL EDUCATION BY MEANS OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES

The training of a modern specialist in pedagogical education involves the formation of a personality ready to successfully perform professional tasks in modern socio-economic conditions and capable of effective intercultural communication.

Based on a study of a range of international regulations United Nations, UNESCO, Council of Europe and the legal framework of Ukraine the importance of intercultural competence for the future educator is proved and the need for active search for ways to establish intercultural interaction in the multicultural educational environment of preschool institutions was emphasized.

In this aspect, intercultural competence becomes a driving force for the development of the future teacher's personality, capable of facing negative global challenges, ready for effective intercultural interaction with colleagues in the educational space.

Scientific information on the structure of intercultural competence of future pedagogical education specialists has been summarized and systematized, and the structural components of this phenomenon have been singled out.

Emphasis is placed on the important sociocultural significance of intercultural competence in modern society. The etymological proximity of the terms "competence" and "competence" is analyzed, taking into account modern domestic and foreign literature.

The article highlights the issue of using interactive technologies as relevant means of forming and developing intercultural competence of students of higher pedagogical education. Modern interactive technologies have unique opportunities for the formation of intercultural competence of future teachers.

Polycultural education is indicated, which in the modern world is an important element of the higher education system, noting that it is necessary for future teachers.

The question of the teacher's professional competence from the point of view of acmeology is highlighted. Attention is focused on a certain set of knowledge, skills and abilities common to all communicators, for full-fledged cultural mutual understanding of communication partners with representatives of other cultures real multicultural communication.

The article proposes the structure of the model for the formation of intercultural competence using interactive technologies, which is gaining particular relevance and is a reflection of the objective demands of society regarding the quality training of future teachers.

Key words: *intercultural competence, interactive technologies, module, future specialists of pedagogical education, intercultural communication.*

Постановка проблеми. Інтеграція України у світовий освітній та інформаційний простір пов'язана із пошуком нових шляхів формування особистості сучасного фахівця педагогічної освіти, здатного вільно орієнтуватися в полікультурному світі, розуміючи його цінності та смисли, втілюючи їх в особистісній екзистенційній позиції та гідних зразках цивілізованої поведінки у процесі взаємодії на міжнародному рівні.

Україна швидкими темпами стає активним учасником освітньої та культурної взаємодії. Тому, одним із завдань вищої освіти сьогодні є формування міжкультурної компетентності, оскільки вона сприяє налагодженню успішного діалогу, що є запорукою мирної зовнішньої політики. Особливо варто наголосити на значущості формування даної компетентності у майбутніх педагогів, оскільки в сучасному світі саме вчитель є тим, хто здатний навчити підрастаюче покоління, яке гідно представлятиме свою та інші культури і взаємодіяти у міжнародному просторі.

У даному контексті перед вищою освітою постає комплекс проблем та завдань, які вклю-

чають: розвиток аксіологічних переконань особистості через її збагачення універсальними та національно-специфічними цінностями своєї та інших культур, посилення загальнокультурного змісту освіти, пов'язаного з глибиною розуміння феноменів людського життя, поліфонічним світобаченням, що передбачає гармонію знань, почуттів та творчих дій.

Актуальність теми. Нове ХХІ століття вимагає педагога, який має володіти не лише професійними знаннями та вміннями, а й мати здатність та готовність до міжкультурного діалогу. В епоху глобалізації міжкультурний діалог передбачає, щодо майбутнього педагога, нові вимоги оволодіння професійними та міжкультурними компетентностями. Проблема формування міжкультурної компетентності педагога, що є актуальною у світовому науковому просторі, обумовлює готовність педагога виступати учасником професійно значущих ситуацій міжкультурної взаємодії.

Мета статті передбачає розкриття особливостей моделювання процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців

педагогічної освіти засобами інтерактивних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі формування міжкультурної компетентності у різних її аспектах присвятили свої наукові пошуки вітчизняні учені: О. Гомзякова (полікультурна компетентність), Д. Демченко (професійна іншомовна компетентність), О. Желнова, С. Зайцева, Н. Кожем'яко, О. Калити, Ю. Марченко, Л. Писаренко, Н. Потlachук, О. Семенов, Л. Насіленко, М. Ценко, С. Циганій (професійна комунікативна компетентність), І. Харченко (термінологічна компетентність), Л. Морської (медіаторська компетентність), О. Федорчук (фахово-інформатична компетентність). Теоретичне підґрунтя, зокрема сутність та механізми становлення розглядали Н. Гальчун, І. Сафонова), особливості формування міжкультурної компетентності студентів у наукових розвідках розкрили М. Байрем, О. Данищенко, С. Радул. Окремі аспекти формування міжкультурної компетентності фахівців різних спеціальностей запропоновано в дослідженнях таких вітчизняних науковців, як: Т. Атрощенко, Т. Бондар, О. Грива, О. Гуренко, І. Ключковська, І. Козубовська, Н. Микитенко, Н. Ничкало, О. Пинзенник, Л. Пуховська, Н. Самойленко, С. Сисоєва, Ю. Яценко та ін.

У нашому дослідженні прийняли до уваги і наукові пошуки зарубіжних вчених, які характеризували специфіку та особливості формування міжкультурної компетентності: G. Chen, D. Deardorff, K. Knapp, J. Knight, C. Kramersch, A. Moosmüller, Olson & Kroeger, і ін.

Виклад основного матеріалу У сучасних умовах важливу роль у формуванні міжкультурної компетенції у студентів закладів вищої освіти відіграють інтерактивні технології. Інтерактивне навчання своєю метою має створення таких умов, за яких кожен студент активно долучений до процесу навчання. Інтерактивні технології – це моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, загальне вирішення питань на підставі аналізу обставин та ситуації, проникнення інформаційних потоків у свідомість. Істотний внесок у дослідження інтерактивних методів та їх використання в освітньому процесі зроби вітчизняні вчені: Н. Волкова, Г. Коберник, О. Комар, Г. Кучерова, О. Пометун, Н. Побірченко, Т. Торчинська та інші.

Дослідженню змісту, форм і механізмів здійснення інтерактивного навчання присвячено роботи зарубіжних педагогів, серед яких D. Byrne, H. Brown, L. van Laer, L. Pola, F. Klipel та ін..

У процесі дослідження теми використовувалися як теоретичні методи дослідження, такі як аналіз, синтез, конкретизація, зіставлення, узагальнення, і емпіричні методи: спостереження, анкетування, опитування, педагогічний експеримент.

На основі аналізу наукових досліджень з проблеми міжкультурної компетентності нами сформульовано визначення поняття міжкультурної компетентності педагога, яке ми тлумачимо як *інтегративний, особистісно-професійний феномен особистості, що уможливорює педагогу здійснювати ефективно педагогічну діяльність в умовах співіснування багатоманітного культурного та освітнього середовища*.

Говорячи про структуру міжкультурної компетентності, варто зазначити, що різні автори мають своє бачення цього питання.

Узагальнивши наукові дослідження щодо структури міжкультурної компетенції, нами визначено трикомпонентну структуру міжкультурної компетентності, що охоплює такі компоненти: особистісний (особистісні якості: толерантність, емпатія, доброзичливість); когнітивний (знання культури, мови, цінності, різні засоби спілкування та ін.); процесуальний (вміння та навички спілкування з багатокультурним соціальним оточенням).

Процес формування міжкультурної компетентності стає невід'ємною складовою комунікативної компетентності і набуває особливої значущості в сучасній освіті. Вирішення проблеми щодо її сформованості стає можливим за умови, що міжкультурна компетентність виділена як одна з основних цілей навчання у державних стандартах та вимогах щодо результатів навчання.

Перед кожним педагогом стоїть завдання змоделювати навчальний процес так, щоб він сприяв ефективності навчання. Варто зазначити, що при моделюванні можна виділити окремі компоненти, простежити взаємозв'язки, просторові відносини між компонентами структури, виявити умови реалізації. Теорія моделювання базується на сучасних науково-теоретич-

них положеннях розвитку особистості людини, в основі яких лежить принцип гуманізму. Зasadничими основами є ставлення до людини як найвищої цінності соціального буття, суб'єкта пізнання, спілкування та творчості.

Як вважає Є. Лодатко «уміння розроблення та використання наукових моделей належать до переліку компетентностей сучасного педагога». Учений переконаний, що «без опанування основ педагогічного моделювання неможливо успішно здійснити опис власної системи педагогічної діяльності, аналізувати й удосконалювати її, презентувати колегам і замовникам освітніх послуг тощо» (Лодатко, 2011, с. 340).

У науковому дискурсі поняття «модель» найчастіше асоціюється зі схемою побудови особливої композиції щодо удосконалення чи ефективності визначеного предмету дослідження. Основне завдання таких конструкцій полягає у спробі ґрунтовніше вивчити означений феномен через структуровану форму представлення. Для цього встановлюється певний взірець (образ), визначається логістика, механізми, технології, зв'язки та умови просування від реального об'єкта до його ідеалу.

Нам імпонує позиція С. Вітвицької, яка вважає, що «модель завжди виступає як аналогія і є проміжною ланкою між висунутими теоретичними положеннями та їх перевіркою у реальному педагогічному процесі» (Вітвицька, 2003, с. 31).

Основними напрямками діяльності педагога при формуванні міжкультурної компетентності здобувачів освіти педагогічної галузі визначено: освітній процес в закладі вищої освіти; чітка організація самостійної пізнавальної та творчої діяльності студентів; складові частині виховного процесу.

У архітектоніку педагогічної моделі формування міжкультурної компетентності ми внесли *змістовно-організаційний блок, який включає організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності.*

Під педагогічними умовами, які застосовуються до запропонованої нами моделі, слід розуміти сукупність таких організаційних заходів, які необхідні для створення середовища, метою якого є підвищення ефективності процесу формування міжкультурної компетентності у майбутніх педагогів а саме: створення інтелектуально-творчого середовища у процесі

навчання; створення умов актуалізації міжкультурної компетенції. Інтелектуально-творче середовище є постулатом ефективної роботи цієї моделі, оскільки вона є чинником мотивації студентів у процесі навчання. Саме в такому середовищі для успішного навчання студентів викладачем використовуються технології, які мають творчий характер – проблемні, пошукові, евристичні, дослідні, проектні, які добре поєднуються з методами самостійної, індивідуальної та групової роботи. Ці методи можна поєднати загальною назвою – інтерактивні технології, які й використовуються нами у цьому дослідженні.

Для актуалізації міжкультурної компетентності необхідно створювати умови, здатні умовити здобувачів освіти до здобуття знань та усвідомленню значущість отриманих знань. Через використання в освітньому процесі творчих проєктів, інтерактивних завдань, спілкування з іноземними студентами дає можливість студенту зреалізувати себе у спілкуванні, відчувати свої сили, застосувати придбані навички, проявити себе тощо.

Основною частиною розробленої нами моделі, що відображає безпосередньо сам процес формування міжкультурної компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти, є інтерактивні технології.

У сучасному науковому дискурсі існує значне урізноманітнення підходів щодо систематизації технологій активного навчання, нам імпонує наукове тлумачення ІТН (інтерактивні технології навчання) – О.І. Пометун, який вважає, що сутність інтерактивних методів навчання полягає в тому, що навчання відбувається шляхом взаємодії всіх тих, хто навчається і навчає. Це співнавчання (навчання у взаємодії та співпраці), в якому і вчитель, і учні є суб'єктами навчання. Учитель у такій моделі навчання – лише організатор і координатор інтерактивної взаємодії» (Пометун, 2008, с. 97).

До інтерактивних технологій, які сприяють ефективному отриманню та засвоєнню знань у ракурсі даного дослідження відносяться: ротаційні (змінні) трійки; мозковий штурм; рольова (ділова) гра; робота у малих групах; дискусія; «броунівський рух»; «дерево рішень»; «акваріум» та ін.

Використання таких прийомів у процесі навчання сприяє закріпленню мовних форм

у пам'яті, створення більш стійких зорових і слухових образів, підтримки інтересу та активності студентів.

Форми організації процесу навчання при формуванні міжкультурної компетентності у студентів це активні та інтерактивні форми, які передбачають використання сучасних видів техніки, творчий підхід та високий рівень мотивації викладача та студентів.

Завершальною ланкою моделі є оцінно-результативний елемент, який спрямований на виявлення результатів засвоєння знань та умінь майбутніх педагогів. Варто зазначити, що розроблена модель може змінюватися. Гнучкість цієї моделі дозволяє коригувати її в освітньому процесі із застосуванням нових технологій та методів.

Здобувачі вищої педагогічної освіти через систему гуманітарних освітніх компонент, найкраще можуть відобразити цінність полікультурної освіти, вивчаючи історію культуру країн світу, студент розуміє унікальність кожної країни в світі. Це спосіб усвідомлення важливості як кожного народу з його культурними традиціями, так і кожної окремої людини загалом. Через вивчення іноземної мови, вивчаємо іншу культуру.

Таким чином, говорячи про значущість полікультурного контексту освітнього процесу, можна відзначити, що полікультурна освіта покликана сформувати ідентичність з культурами певної соціальної групи, спільноти регіону, певної держави, людства; розвинути повагу до культурної самобутності, готовність та здатність до міжкультурної взаємодії.

Розгляд усіх аспектів моделі формування міжкультурної компетентності м майбутніх педагогів засобами інтерактивних технологій, дає нам можливість визначити принципи, на яких будуватиметься процес навчання: принцип системності (необхідність формування у студентів повної системи знань, умінь та навичок); принцип свідомості та активності (формування у тих, хто навчається, мотивації до вчення, пізнавальних потреб, переконаності у необхідності вивчення матеріалу); принцип свідомості та творчої активності (активізація креативної та дослідницької активності студентів); принцип саморозвитку та коригування (має на увазі можливість змін елементів у рамках поставленої мети).

Ефективність застосування інтерактивних технологій для формування міжкультурної компетентності передбачала побудову процесу взаємодії студентів, педагога, а також з освітнім середовищем. Головна ідея використання даної технології на заняттях полягає в тому, що всі студенти виявляються залученими до процесу навчання. Кожен зі студентів робить свій особливий внесок, йде активний обмін знаннями. Таким чином, освітній процес здійснюється при постійній, активній взаємодії його учасників, що сприяє підвищенню її ефективності.

Висновки. У цьому дослідженні інтерактивні технології розглядалися нами як вид групових методів активного соціально-педагогічного навчання, спрямованих на розширення комунікативної діяльності студентів у процесі вирішення ними навчально-професійного завдання. Навчання було спрямоване на розвиток у студентів умінь та навичок роботи з іншими людьми та міжкультурного спілкування, здатність орієнтуватися в велику кількість інформації, правильно вирішувати конфліктні ситуації, що виникають, а також сприяти їх запобігання, приймати рішення самостійно і в групі, уміння слухати інших та доводити свою точку зору, проектувати свою подальшу діяльність відповідно до умов, що змінюються.

У ході експерименту доведено ефективність використання інтерактивних технологій при формуванні міжкультурної компетентності студентів напряму підготовки «Педагогічна освіта» з двома профілями підготовки Історія та Англійська мова. Так, після формуючого експерименту у контрольній групі 80% осіб продемонстрували високий рівень сформованості мовного компонента, 20% – середній рівень; 80% людей показали високий рівень сформованості культурно-історичного компонента, 20 – середній рівень; у всієї експериментальної групи (100%) високий рівень сформованості аксіологічного компонента.

Таким чином, під час інтерактивного навчання навчальні можливості студентів активізуються шляхом залучення їх до діалогу, під час якого пропонується висловлювання та підтвердження своєї точки зору замість використання вже «готової» інформації. Інтерактивні технології сприяють розвитку мотивації, ініціативи, незалежності суджень, здатність до спів-

робітництва. Ці технології сприяють розвитку когнітивних процесів, що залучають до активної участі у процесі навчання, спонукають до спільної діяльності, до діалогу, що забезпечує формування міжкультурної компетентності у майбутній педагогів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. Метод. посіб. для студ. Київ. Центр навчальної літератури. 2003. 316 с.
2. Кожевнікова А., Дудко Я., Голубенко Н. Формування міжкультурної компетентності сучасного вчителя як важливий чинник успішної педагогічної діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2016. № 2 (17). С. 120–125.
3. Лодатко Є. О. (2011) Педагогічні моделі, педагогічне моделювання і педагогічне вимірювання: that is that? *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. У 2-х т. Вип. 3 2011. Т. 1. 2011. С. 339–344.*
4. Пометун, О. Інтерактивні методи навчання. *Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. К. Юрінком Інтер. 2008. 140с.*
5. Banks J. An Introduction to Multicultural Education. Allyn&Bacon, 2008. 480 p.
6. Kowalczyk Larysa. Полікультурність і міжкультурна компетентність у контексті формування культури професійного мислення вчителя. *Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. t. XVII. 2015. s. 225–244.*
7. Kryshtanovych M., Kotyk T., Tiurina T., Kovrei D., Dzhanda H. Pedagogical and Psychological Aspects of the Implementation of Model of the Value Attitude to Health. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. Vol. 11(2Sup1). 2020. P.127-138. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000652190600011>.*
8. Olson, C. L. & Kroeger, K. R. Global competency and intercultural sensitivity. *Journal of Studies in International Education, № 5, 2001. С.116-137.*
9. Zhai, L. & Scheer, S. D. Global perspectives and attitudes toward cultural diversity among summer agriculture students at the Ohio State University. *Journal of Agricultural Education, № 45, 2004. С. 39-51.*

REFERENCES:

1. Vitvytska S. S. (2003) Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly. Metod. posib. dlia stud. Kyiv. Tsentr navchalnoi literatury. 2003. 316 s. [in Ukrainian]
2. Kozhevnikova, A., Dudko, Ya., Holubenko, N. (2016) Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti suchasnoho vchytelia yak vazhlyvyi chynnyk uspishnoi pedahohichnoi diialnosti. Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika. № 2(17). 2016. S. 120–125. [in Ukrainian]
3. Lodatko, Ye. O. Pedahohichni modeli, pedahohichne modeliuвання i pedahohichne vymiryuvannia: that is that? Pedahohika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii. Vyshcha osvita Ukrainy: Teoretychnyi ta naukovometodychnyi chasopys. U 2-kh t. Vyp. 3 2011. T. 1. S. 339–344. [in Ukrainian]
4. Pometun, O. Interaktyvni metody navchannia (2008) Entsyklopediia osvity. Akad. ped. nauk Ukrainy. K. Yurinkom Inter. 2008. 140s. [in Ukrainian]
5. Banks J. (2008) An Introduction to Multicultural Education. Allyn&Bacon, 480 p.
6. Kowalczyk Larysa. (2015) Polikulturnist i mizhkulturna kompetentnist u konteksti formuvannia kultury profesiinoho myslennia vchytelia. Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. t. XVII, s. 225–244.
7. Kryshtanovych M., Kotyk T., Tiurina T., Kovrei D., Dzhanda H. Pedagogical and Psychological Aspects of the Implementation of Model of the Value Attitude to Health. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. Vol. 11(2Sup1). P. 127-138. 2020. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000652190600011>.*
8. Olson, C. L. & Kroeger, K. R. (2001). Global competency and intercultural sensitivity. *Journal of Studies in International Education, № 5, 2001, S. 116-137.*
9. Zhai, L. & Scheer, S. D. (2004). Global perspectives and attitudes toward cultural diversity among summer agriculture students at the Ohio State University. *Journal of Agricultural Education, № 45, 2004. S. 39-51.*